

A NÉMETORSZÁGI SAJTÓ ELFOGULATLANUL TUDÓSÍTOTTA A CEAUȘESCU-RENDSZER ÖSSZEOMLÁSÁT MEGELŐZŐ IDŐSZAKRÓL

Út a romániai forradalomhoz

A romániai forradalmat megelőző időszakban pattanásig feszült a román–magyar államközi kapcsolat. A német sajtó 30 évvel ezelőtti írásából jól nyomon követhető a diktatúra végének a kezdete.

→ FERKÓ ZOLTÁN

Zürichi levéltári kutatómunkám során bukkantam az 1989-es romániai forradalomhoz vezető út kezdeti szakaszáról tudósító német nyelvű cikkek sokaságára. Az 1987. december 1-je és 1988. október 6-a között kelt sajtóközlemények és tudósítások sorából jól követhetően kibontakozik az események láncolata, amely végül a több mint ezer halálos áldozatot követelő, legvéresebb kelet-európai rendszerváltással és a rettegett román diktátor, Nicolae Ceaușescu 1989. december 25-én történt kivégzésével végződik.

A Német Evangélikus Egyház által több mint száz éve működtetett tekintélyes evangélikus sajtószolgálat 1987. december 1-jén részletes közleményben tudatja a hírt: ellentét alakult ki Antonie ortodox metropolita és Tóth Károly, a magyarországi Dunamélieki Református Egyházkerület püspöke között. Antonie metropolita a hivatalos román történetírásnak megfelelően kijelentette, hogy Erdély lakossága eredetileg román, aminek Tóth Károly püspök ellentmondott. A metropolita véleménye szerint Romániában minden lakos a saját anyanyelvén tanulhat. Tóth Károly püspök ennek ellentmondott, tények és számok sorával támasztva alá álláspontját: az egyetlen magyar tanítási nyelvű egyetemet, a kolozsvári Bolyai Tudományegyetemet 1959-ben megszüntették, a magyar középiskolák száma 1946 és 1971 között 184-ről 71-re csökkent, az általános iskoláké 1956 és 1980 között 1515-ről 1276-ra, Moldvában összesen 146 magyar nyelvű általános iskolát zártak be. A püspök azt is felrótta, hogy a romániai iskolákban minden napos a magyar diákok és tanárok hátrányos megkülönböztetése, továbbra is napirenden van magyar oktatási nyelvű iskolák bezárása, és folyamatos az egyházi élet akadályozása.

A Berner Tagwacht 1988. január 21-én hírt ad 347 magyar értelmiségi Für Lajos történész, későbbi honvédelmi miniszter házából a román néphez címzett nyílt leveléről, amelyben az aláírók Ceaușescu rendszerét diktatorikusnak nyilvánítják és tiltakoznak az elnyomás ellen. Tíz nappal később 80 fő részvételével fáklyás felvonulást rendeznek Zürichben a Ceaușescu-rezsim ellen. Február közepén az Erdélyben elnyomás alatt élő magyarokról ír a Süddeutsche Zeitung. Március 3-án Tempfli Imre alsóhomoródi

ARCHÍV

Ungarn klagen Ceausescu scharf an

Budapest, ap. Rund 50 000 Ungarn haben in Budapest gegen Pläne Rumäniens protestiert, bis zum Jahr 2000 rund 7000 Dörfer für eine Agrarreform dem Erdboden gleichzumachen.

An der mit genehmigten Massendemonstration hiess es, durch die «Buldozer-Revolution» des rumänischen Staatschefs Ceausescu seien Hunderte

von Dörfern betroffen, in denen Menschen ungarischer Abstammung leben.

Die 1,7 Millionen Ungarn in Rumänien beklagen sich seit geraumer Zeit über Diskriminierung. In einem Manifest wurden die Pläne Ceausescu mit dem Völkermord Hitlers an Juden während des Zweiten Weltkriegs verglichen. Die grösste nicht von der Partei organisierten Kundgebung seit dem Aufstand von 1956 verlief ohne Zwischenfälle. (k)

A Der Bund beszámolója a falurombolás elleni budapesti tömegtüntetéséről

(Szatmár megye) katolikus lelképásztor eltűnését a Szekuritátéval hozza összefüggésbe a Neue Züricher Zeitung (NZZ). Európa legnagyobb hírújságainak egyike, Németország legbefolyásosabb és legolvasottabb lapja, a Der Spiegel ugyanekkor tényként közli: Kádár János és Nicolae Ceaușescu kétszen áll a nyílt konfliktusra. A hónap végén már az egyre növekvő, Magyarországra irányuló romániai menekültáradatról ír a Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ).

Vezető nemzetközi hírré vált a terrorállam

Magyarországra 1988 márciusában egyre több romániai menekült érkezik. A német nyelvű sajtó orgánumban ekkor válik kiemelt témává az ügy. Térképeket közölnek Erdélyt külön régióként mutatva vagy Magyarországot az 1940–1944-es határokkal ábrázolva, sőt egy helyen 1940–1947-es határokat írnak. 2,3 millió, olykor 2,5 millió romániai magyarról tudósítanak, miközben közlik a hivatalos másfélmillió román adatot is. A Romániában élő német nemzetiségűek számát ekkor még 230 ezer főre becsülik.

Különös 2018-ban olvasni, hogy a harminc évvel ezelőtti német sajtó teljes egészében a ma is uralkodó magyar nemzeti, keresztény, konzervatív nyelven szólal meg. Egy-két, hibahatáron belüli kivételtől eltekintve mindig erdélyi vagy romániai magyarokról írnak, sosem románokról vagy magyar származású románokról, amire pedig a L'Hebdo című francia lapban sajnos találunk példát. A híradásokban minden különösebb szépítgetés nélkül, a maguk valóságában írnak a szereplőkről, eseményekről. Mai

szemmel olvasva szokatlan ez a politikai korrektség előtti világ. Elszoktunk tőle.

Budapesti tiltakozás a falurombolás ellen

Április végén a FAZ arról tudósít, hogy Budapest gondban van a menekültek miatt. A gyakran életük kockáztatása árán, a zöldhatáron át érkező erdélyi magyarok segítségével példamutató módon élen jár a Magyarországi Református Egyház. Ahogy a Der Bund később írja, a budapesti rákoszentmihályi református gyülekezetben hozzák léte az első foga-

dótábort Magyarországon. Az NZZ május 10-én ír először Ceaușescu falurombolási tervéről, melyet ha „eredményesen” végrehajtanak, Románia 13 ezer falujából mindössze ötezer marad meg. Ceaușescu semmi rosszat nem lát ebben. Falurombolás helyett szisztematizálásról beszél, amelyet szociális vívmánynak gondol. Nem mellékes szempont szerinte továbbá a mezőgazdaság átfogó modernizálása sem, valamint az újabb területek bevonása a földművelésbe. A szisztematizálás során természetesen elsőbbséget élveznének Erdély többségében vagy kizárólag magyarok, szászok és svábok lakta falvai.

Június 23-án újabb EPD-sajtóközlemény lát napvilágot, miszerint Magyarországon belpolitikai válságot okoz a húszezresre nőtt romániai menekültáradat. Pár nappal később, 1988. június 27-én az események elérkeznek ahhoz a mérföldkőhöz, ahonnan nincs visszaút. A budapesti Hősök tere a legóvatosabb becslések szerint is legalább 50 ezer ember tiltakozott a falurombolás és Ceaușescu diktatúrája ellen. Nincs olyan német nyelvű lap, amely ne számolna be részletesen a történetekről. Az optimista hangulat azonban hamar elapad. Három nappal később hidegzuhanyként éri a közvéleményt a hír: Ceaușescu azonnali hatállyal bezárítja Magyarországot kolozsvári főkonzulátusát 48 órát hagyva az alkalmazottaknak, hogy elhagyják az ország területét.

Július 1-jén kelt sajtóközleményben már arról tudósít az EPD, hogy Románia egyoldalúan lezárta határátkelőit Magyarországra felé, az onnan érkezőket, köztük a turistabuszokat, visszafordítják. A román határővezetben éjjelre kijárási tilalmat léptetnek életbe

és bezárják a Bukaresti Magyar Kulturális Intézetet. Nemcsak a magyar közvéleményt éri meglepetésként a goromba és aránytalan román válasz a budapesti tüntetésre, hanem a politikai elitet is. Várkonyi Péter külügyminiszter váratlanul Prágába utazik talán közvetítést kérve az egyre bonyolódó konfliktus megoldásához. Románia eközben belügyeibe való beavatkozásra hivatkozva élesen elutasít minden magyar és nyugati kritikát.

Július első napjaiban Grósz Károly miniszterelnök Moszkvába látogat, ahol Mihail Gorbacsov fogadja. Grósz ekkor alig egy bő hónapja tölti be a miniszterelnöki funkciót. Elődjét, az 1956 óta hatalmon lévő 76 éves Kádár Jánost megromlott egészségi állapota miatt május 22-én visszaléptették az MSZMP főtájtári pozíciójából. Kádár megüresedett székébe az 58

→ **Románia egyoldalúan lezárta határátkelőit Magyarországra felé, az onnan érkezőket, köztük a turistabuszokat, visszafordítják. A román határővezetben éjjelre kijárási tilalmat léptetnek életbe.**

éves Grósz Károly akkori minisztertanácsi elnök ült. A Szovjetunió elnökével való találkozáson a magyar–román konfliktus is terítékre kerül, amelynek ellensúlyozásául Grósz pozitív példaként hivatkozik a csehszlovákiai magyarság helyzetére.

Az 1988 nyarán már négy hónapja elülni nem akaró nyugati sajtóviesszhang után végre megérkezik az első magas szintű állami reakció is. Az osztrák külügyminiszter jegyzéket ad át a bécsi román nagykövetségnek, amelyben tiltakozik a falurombolás ellen, tudósít az NZZ július 5-én. A romániai helyzet abszurditását jellemzi, hogy egyes lakosok az ország 711 km hosszan keleti határát képező Prut folyón keresztül próbálnak menekülni nem máshova, mint a Szovjetunióba. Ott azonban zárt kapukra találnak, a földkerekség legnagyobb országa visszafordítja a menedékkérőket. A nyugati nyári uborkaszegzont Ceaușescu újabb váratlan bejelentése törli meg július második felében: augusztus 15-ig kijelöli az új mezőgazdasági központok helyét. Ezzel meghatározza a szűkebb régiókat is, ahol megkezdik a szisztematizálást, magyarul a falurombolást. Az eset jellemző sajátossága, hogy az embertelen terv végrehajtásáról már 14 évvel korábban, 1974-ben megszületett a politikai döntés. Úgy látszik, másfél évtized elteltével Bukarestben megérett az idő a cselekvésre.

(befejező része következik)

A szerző a Kőrösi Csoma Sándor Program svájci ösztöndíjasa

Karikatúra a Frankfurter Allgemeine Zeitungban a romániai magyarok és németek eltakarításáról